

JOSEPH CONRAD

LA FOLLIA D'ALMAYER

Traducció de Josep M. Muñoz Lloret

L'AVENÇ

LA FOLLIA D'ALMAYER

Joseph Conrad

LA FOLLIA D'ALMAYER

Una història d'un riu oriental

Traducció de Josep M. Muñoz Lloret

L'AVENÇ

Barcelona

2019

Títol original: *Almayer's Folly* (1895)

Barcelona, febrer de 2019
© de la traducció, Josep M. Muñoz Lloret, 2019
© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2019
Passeig de Sant Joan, 26, 2n 1a
08010 Barcelona
Telèfon: 93 245 79 21 Fax: 93 265 44 16
www.lavenc.cat
www.elsllibresdelavenc.cat
www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.
Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada
amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei.
Adreça a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics)
si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç

BIC: FC
ISBN: 978-84-16853-27-4
Ref. AVEN107
Dipòsit legal: B 2904-2019
Imprès per Liberdúplex

*Qui de nous n'a eu sa terre promise,
son jour d'extase et sa fin en exil?*
Amiel

A la memòria de T. B.

NOTA DE L'AUTOR

M'he assabentat que en criticar aquella literatura que s'alimenta de gent estranya i s'esdevé en països llunyans, sota l'ombra de les palmeres, en l'esplendor inclement de les platges batudes pel sol, entre caníbals honestos i els més sofisticats pioners de les nostres glorioses virtuts, una senyora —distingida en el món de les lletres— va resumir la seva desaprovació dient que les històries que produïa eren “incivilitzades”. Amb una frase com aquesta no només les històries, sinó també, entenc, la gent estranya i els països llunyans són finalment condemnats amb un veredicté d'aversion despectiva.

El judici d'una dona: intuïtiu, intel·ligent, expressat amb encant afortunat —infal·lible. Un judici que no té res a veure amb la justícia. El crític i jutge sembla pensar que, en aquelles terres llunyanes, tota alegria és un crit i una dansa de guerra, tot patiment és un udol i una espantosa rialla amb les dents serrades, i que la solució de tots els problemes es troba en el canó d'un revòlver o a la punta d'una atzagaia. I no és així. Però el magistrat errat pot al·legar com a excusa la naturalesa enganyosa de la prova.

La imatge de la vida, aquí com allí, es dibuixa amb la mateixa elaboració de detall, acolorida amb els mateixos matisos. Però en la cruel serenitat del cel, sota la resplendor despietada del sol, l'ull enlluernat perd el detall delicat, només veu

els contorns forts, mentre que els colors, a la llum uniforme, semblen crus i sense ombra. No obstant això, la imatge és la mateixa.

I hi ha un lligam entre nosaltres i aquesta humanitat tan llunyana. Estic parlant d'homes i dones —i no pas dels fantasmes encisadors i elegants que es mouen en el nostre entorn, ple de fang i fum, i que s'il·luminen delicadament amb la resplendor de totes les nostres virtuts; que són posseïdors de tots els refinaments, de totes les sensibilitats, de tota la saviesa, però que, com que només són fantasmes, no tenen cor.

Les simpaties d'aquells estan (probablement) amb els immortals: amb els àngels a dalt o amb els dimonis a baix. Estic satisfet de simpatitzar amb els mortals comuns, no importa on visquin; en cases o en tendes, als carrers sota la boira o als boscos que hi ha darrere la línia fosca dels manglars ombrívols que envolten la vasta solitud del mar. Perquè, la seva terra, com la nostra, es troba sota els ulls inescrutables de l'Altíssim. Els seus cors, com els nostres, han de suportar la càrrega dels dons celestials: la maledicció dels fets i la benedicció de les il·lusions, l'amargor de la nostra saviesa i el consol enganyós de la nostra follia.

J.C.
1895

—Kaspar! *Makan!*¹

Una veu tan coneguda com estrident va despertar Almayer del somni d'un futur esplèndid i el va fer aterrar en la desagradable realitat de l'hora present. Era una veu desagradable, també. L'havia sentida durant molts anys, i cada any li agradava menys. No hi feia res, però, perquè aviat hi posaria fi, a tot plegat.

Es va bellugar, inquiet, però no va fer-ne més cas, de la crida. Repenjat amb els colzes a la balustrada de la veranda, va continuar mirant el gran riu que fluïa, indiferent i apressat, davant dels seus ulls. Li agradava mirar-se'l cap a l'hora de la posta; potser perquè en aquella hora el sol ponent escampava damunt les aigües del Pantai una resplendent lluisor d'or, i el pensament d'Almayer estava ocupat sovint amb l'or: l'or que no havia aconseguit; l'or que els altres havien aconseguit —de forma deshonest, és clar— o l'or que pretenia aconseguir encara, per mitjà dels seus propis i honrats esforços, per a ell i per a la Nina. Estava absorrt en un somni de riquesa i poder, lluny d'aquesta costa on havia residit durant tants anys, oblidant l'amargor del treball i del conflicte i amb la vista posada en una gran i esplèndida recompensa. Viurien a Europa, ell i la seva filla. Serien rics i respectats. Ningú no pensaria en la sang

1. A sopar!, en malai. (*Totes les notes són del traductor.*)

mesclada de la Nina, quan fossin en presència de la gran bellesa d'ella i de la immensa riquesa d'ell. Presenciant els triomfs de la filla, ell es tornaria jove un altre cop, i oblidaria els vint-i-cinc anys de lluita punyent en aquesta costa on se sentia presoner. Tot això era pràcticament al seu abast. Només calia que tornés en Dain! I havia de tornar aviat —pel seu propi interès, per tenir la seva part. Ja feia més d'una setmana que hauria de ser aquí! Potser tornaria aquella nit. Aquests eren els pensaments d'Almayer mentre, dret a la veranda de la seva nova però ja deteriorada casa —aquell últim fracàs de la seva vida— es mirava l'ample riu. Aquell vespre no hi havia cap lluïssor d'or, en el riu, perquè havia crescut amb les pluges, i sota els seus ulls distrets baixava un torrent enfurit i fangós, que duia petites fustes a la deriva i grans troncs morts, i arbres sencers arrencats de soca-rel amb branques i fullatge, a l'entorn dels quals l'aigua s'arremolinava i rugia amb ràbia.

Un d'aquells arbres a la deriva va anar a raure a la riba inclinada, just vora la casa, i Almayer, desatenent el seu somni, se'l va mirar amb un lànguid interès. L'arbre girava a poc a poc, enmig del brogit i l'escuma de l'aigua, i, tan bon punt es va deslliurar de l'obstrucció, va començar a moure's corrent avall de nou, rodolant lentament, aixecant una branca llarga i despullada com una mà alçada que fes una callada imploració al cel contra la violència brutal i innecessària del riu. L'interès d'Almayer per la sort d'aquell arbre va augmentar ràpidament. Es va abocar per veure si passaria, més avall, per la punta baixa. Ho va fer; llavors ell es va enretirar, pensant que ara el seu curs era lliure cap al mar, i va envejar la sort d'aquella cosa inanimada que es feia més petita i borrosa en la cada vegada més profunda foscor. Mentre el perdia completament de vista, es va començar a preguntar fins a quin punt es deixaria portar mar endins. El corrent, se l'enduria cap al nord o cap al sud? Cap al sud, probablement, fins que arribés a les envistes de les illes Cèlebes, o tan lluny com Macassar, potser!

Macassar! L'adelerada fantasia d'Almayer distanciava l'arbre en el seu viatge imaginari, però la seva memòria, retrocedint una vintena d'anys en el temps, veia un Almayer jove i prim, vestit tot de blanc i amb aparença modesta, desembarcant del vaixell-correu holandès en el moll polsós de Macassar, que anava a buscar fortuna en els magatzems del vell Hudig. Per a ell va ser una època important de la seva vida, el començament d'una nova existència. El seu pare, un subaltern empleat al Jardí Botànic de Buitenzorg,² estava encantat, sens dubte, de col·locar el fill en una companyia com aquella. El jove Almayer també estava ben disposat a deixar les ribes verinoses de Java i l'escàs confort del bungalou patern, on el pare es queixava tot el dia de l'estúpida dels jardiniers nadius, mentre, des de les profunditats d'una llarga poltrona, la mare enyorava les glòries perdudes d'Amsterdam, on s'havia criat, així com la seva posició com a filla d'un marxant de cigars.

Almayer havia marxat de casa amb el cor lleuger i la butxaca encara més lleugera, parlant bé l'anglès, i fort en aritmètica; disposat a conquerir el món, i sense dubtar mai que ho faria.

Vint anys després, dret en la calor xafogosa i sufocant d'un vespre de Borneo, recordava amb agradable recança la imatge dels magatzems frescos i de sostre alt d'en Hudig, amb aquells passadissos llargs on s'arregleraven caixes de ginebra i bales de cotó de Manchester; el portal balancejant-se silenciosament; la llum tènue de l'indret, tan deliciosa després de l'enlluernament del carrer; els petits espais delimitats amb baranes entre els munts de mercaderies on uns oficinistes xinesos, pulcres, calmosos i amb els ulls tristos, escrivien ràpidament i en silenci enmig de l'estrepit de les colles de treballadors que feien rodolar tonells o canviaven de lloc les caixes mentre mussitaven una cançó que acabava amb un crit desesperat. Al capdamunt de tot, davant del portal, hi havia un espai més gran,

2. Jardí botànic situat a Bogor, Indonèsia, 60 km al sud de Jakarta.

delimitat amb baranes i ben il·luminat; allà el soroll era amortit per la distància, i per damunt seu s'aixecava, suau i contínua, la dringadissa dels florins de plata que uns altres xinesos discrets comptaven i apilaven sota la supervisió del senyor Vinck, el caixer, el geni que presidia el lloc —el braç dret de l'Amo.

En aquell espai clar, Almayer treballava en una taula prop d'una porteta pintada de verd, vora la qual sempre s'estava un malai amb una faixa vermella i un turbant, la mà del qual, que tenia agafada una cordeta que penjava del sostre, es movia amunt i avall amb la regularitat d'una màquina. La corda feia anar un ventall a l'altre costat de la porta verda, on hi havia l'anomenada oficina privada, i on el vell Hudig —l'Amo— seia en un tron, celebrant sorolloses recepcions. A vegades la porteta es quedava oberta i revelava al món exterior, a través d'una boirina blavenca de fum de tabac, una taula llarga, carregada d'ampolles de les més diverses formes i de grans gerros d'aigua, butaques de rotang ocupades per homes cridaners que seien tot escarxofats, mentre l'Amo, traient el cap i aguantant la porta pel pom, rondinava confidencialment amb en Vinck; potser enviava una ordre que retrunyia magatzem avall, o divisava un foraster dubitatiu i el saludava amb un rugit amistós: «Benfingut, gapità! D'on feniu? De Bali, eh? Heu portat ponis? Jo full ponis! Full tot el que heu portat; ha! ha! ha! Entrreu!» Llavors el foraster era introduït cap dins i, amb una tempesta de crits, la porta es tancava, i els sorolls habituals tornaven a omplir l'indret; la cançó dels treballadors, la remor sorda de tonells, el fregament ràpid de les plomes; mentre per damunt de tot s'aixecava el dring musical de les amples monedes de plata enfilades sense parar pels dits grocs dels xinesos amatents.

En aquella època Macassar era ple de vida i de comerç. Era el punt de les illes on tendien tots aquells esperits audaçs que, amb unes goletes aparellades a la costa australiana, envaïen l'arxipèlag malai en cerca de diners i d'aventures. Audaçs, te-

meraris, aguts en els negocis, no refractaris a una topada amb els pirates que encara es trobaven en moltes costes, fent diners ràpids, solien tenir un *rendez-vous* general en aquella badia, per raons de comerç però també de disbauxa. Els comerciants holandesos anomenaven aquells homes firaires anglesos; alguns d'ells eren indiscutiblement uns senyors, per als quals aquella mena de vida tenia un encant; la majoria eren mariners; i el rei reconegut de tots ells era en Tom Lingard, a qui els malais, honrats o deshonrats, pescadors tranquils o facinerosos desesperats, reconeixien com «el Rajà Laut»: el Rei del Mar.

Quan no feia ni tres dies que era a Macassar, Almayer ja n'havia sentit a parlar; havia sentit explicar les seves astutes transaccions comercials, els seus amors i també les seves lluites desesperades amb els pirates de Sulu, juntament amb la història romàntica de certa criatura —una noia— trobada en un veler pirata pel victoriós Lingard, quan, després d'una llarga contesa, va abordar l'embarcació i en va llançar la tripulació per la borda. Aquesta noia, ho sabia tothom, l'havia adoptada en Lingard, que l'havia escolaritzada en un convent a Java, i s'hi referia com «la meva filla». Havia fet un jurament solemne que, abans de tornar-se'n al seu país, la casaria amb un home blanc i li deixaria tots els seus diners. «I el Capità Lingard en té molts, de diners», deia el senyor Vinck solemnement, amb el cap inclinat cap a un costat, «molts diners; més que en Hudig!» I després d'una pausa —tot just per deixar que els oients es recuperessin de l'astorament davant d'una afirmació tan increïble com aquella— afegia, en un xiuxiueig aclaridor: «Sabeu, ha descobert un riu».

Vet aquí! Havia descobert un riu! Aquest era el fet que col·locava en Lingard tan per damunt de la gernació ordinària d'aventurers marins que de dia comerciaven amb en Hudig i de nit bevien xampany, jugaven i cantaven cançons bullicioses, i festejaven noies mestisses a l'ampla veranda de l'Hotel Sunda. En aquell riu, les entrades del qual només co-

neixia ell, en Lingard solia portar-hi un carregament assortit de cotó de Manchester, gongs de llautó, rifles i pólvora. En aquelles ocasions, el bergantí *Flash*, que comanava ell mateix, desapareixia silenciosament de la rada durant la nit, mentre els seus companys dormien sota els efectes de la gresca nocturna; abans de pujar a bord, en Lingard els veia sota la taula, beguts, mentre que a ell no l'afectava cap quantitat de licor, per elevada que fos. Molts tractaven de seguir-lo i de trobar així aquella terra tan pròdiga en gutaperxa i rotangs, en marreperles i nius d'ocells, en cera i resina, però el petit *Flash* podia navegar millor que cap embarcació en aquelles aigües. Alguns d'ells van patir un contratemps seriós en bancs de sorra i esculls de coral amagats, perdent-ho tot i escapant amb prou feines amb vida de l'urpa cruel d'aquell mar assolellat i somrient; altres es van desanimar; de forma que, durant molts anys, aquelles illes verdes i d'aspecte pacífic que guardaven l'entrada a la terra promesa van preservar-ne el secret amb la despietada serenitat de la natura tropical. I així en Lingard, que anava i venia de les seves expedicions secretes o declarades, esdevenia als ulls d'Almayer un heroi, tant per l'audàcia com pels enormes beneficis de les seves empreses. Almayer el considerava un autèntic gran home quan el veia entrar al magatzem, grunyint un «com estàs?» a en Vinck, o saludant en Hudig, l'Amo, amb un sorollós: «Hola, vell pirata! Encara ets viu?», com a preàmbul a la transacció comercial que tindria lloc darrere la porteta verda. Més d'un vespre, en el silenci del llavors desert magatzem, mentre endreçava els papers abans de marxar amb el senyor Vinck, a casa del qual vivia, Almayer s'aturava a escoltar el soroll d'una acalorada discussió a l'oficina privada, i sentia el grunyit profund i monòton de l'Amo i els crits amb què l'interrompia en Lingard —com dos mastins barallant-se pel moll d'un os. A les oïdes d'Almayer sonava, però, com un combat de Titans —una batalla dels déus.

Al cap d'un any si fa no fa, en Lingard, que havia estat sovint en contacte amb Almayer per afers de negocis, es va encapritxar —d'una forma sobtada i, per als qui s'ho miraven, més aviat inexplicable— amb el jove. En cantava les excel·lències, ja entrada la nit, mentre prenia una copa amb els col·legues a l'Hotel Sunda, i un bon matí va electrificar en Vinck tot declarant que volia llogar «aquell jove de sobrecàrrec. Una mena de secretari del capità. Que em faci totes les anotacions a bord». En Hudig hi va consentir. Almayer, amb el desig de canvi que era natural en un jove, hi va estar ben disposat, i després d'empaquetar les seves escasses pertinences, va començar amb el *Flash* una d'aquelles llargues travessies en què el vell mariner tenia el costum de visitar gairebé totes les illes de l'arxipèlag. Els mesos es van escolar, i l'amistat amb en Lingard semblava anar en augment. Sovint, recurrent amunt i avall la coberta amb Almayer, quan la tènue brisa nocturna, carregada amb aromàtiques exhalacions de les illes, empenyia el bergantí suaument sota el cel serè i brillant, el vell mariner obria el cor al seu extasiat oient. Li parlava de la seva vida passada, dels perills als quals havia escapat, dels grans beneficis en el seu comerç, de noves combinacions que en el futur li havien de reportar beneficis encara més grans. Sovint havia esmentat la seva filla, la noia trobada en el veler pirata, i en parlava amb una estranya assumpció de tendresa paterna. «Ara deu ser una noia gran», solia dir. «Deu fer prop de quatre anys que no l'he vista! Caram, Almayer, si no estic al cas acabarem aquest viatge a Surabaya.» I després d'una declaració com aquesta, sempre es capbussava dins la seva cabina mussitant per a ell mateix: «Cal fer alguna cosa—cal fer-la.» Més d'un cop en Lingard sorprenia Almayer anant ràpidament cap a ell i esclarint-se la gola amb un poderós «Ehem!» com si anés a dir-li alguna cosa, però llavors es girava abruptament, es recolzava sobre la barana de la coberta en silenci, i observava, immòbil, durant hores i hores, el centelleig i el

llambreig del mar fosforescent al flanc del vaixell. Va ser la nit abans d'arribar a Surabaya que va reeixir un d'aquells intents de comunicació confidencial. Després d'aclarir-se la veu, va parlar. Va parlar amb un propòsit. Volia que Almayer es casés amb la seva filla adoptiva.

—I ara no te m'emprenyis perquè ets blanc! —va cridar, de sobte, sense donar temps al sorprès jove de dir un mot—. No em vinguis amb històries! No se n'adonarà ningú, del color de la pell de la teva dona. Hi ha massa dòlars pel mig, t'ho asseguro! I compte, n'hi haurà més encara, abans que no em mori. Hi haurà milions, Kaspar! Milions, et dic! I tots per ella. I per a tu, si fas el que et diuen.

Espantat per la inesperada proposta, Almayer va dubtar, i va restar silenciós durant un minut. Estava dotat tanmateix d'una imaginació forta i activa, i en aquell curt espai de temps va veure, com en un llampec de llum enlluernadora, grans munts de florins que brillaven, i es va adonar de totes les possibilitats d'una existència opulenta. La consideració, la indolència d'una vida còmoda —per a la qual se sentia tan ben dotat—, els seus vaixells, els seus magatzems, les seves mercaderies (el vell Lingard no viuria pas sempre), i, coronant-ho tot, en el futur llunyà resplendia com un palau de fades la gran mansió d'Amsterdam, aquell paradís terrenal dels seus somnis, on, proclamat rei entre els homes pels diners del vell Lingard, passaria la tardor dels seus dies en una esplendor inefable. Pel que fa a l'altre costat del quadre —la companyia de per vida d'una noia malaia, aquell llegat d'un vaixell de pirates— només hi havia dins seu una confusa consciència de vergonya, perquè era un home blanc. Amb tot, ella havia tingut una educació conventual de quatre anys!—i, a més, amb una mica de sort es podia morir. Ell sempre tenia sort, i els diners són poderosos! Fem-ho. Per què no? Tenia una vaga idea de tancar-la en algun lloc, en qualsevol lloc, fora del seu meravellós futur. Per a la seva mentalitat, era prou fàcil desfer-se

d'una dona malaia, una esclava al capdavall —hagués passat o no pel convent, hagués passat o no per l'altar.

Va alçar el cap i va fer front a l'ansiós i gairebé enutjat mariner.

—Jo, és clar, tot el que vostè vulgui, capità Lingard.

—Digue'm pare, noi. Ella ho fa —va dir l'estovat vell aventurer—. La veritat, coi, és que em pensava que refusaries. Tingues en compte, Kaspar, que sempre me'n surto, i que per tant no t'hauria servit de res. Però no ets cap beneit.

Recordava prou bé aquell moment —la mirada, l'accent, els mots, l'efecte que van produir en ell, l'entorn mateix. Recordava l'estreta coberta inclinada del bergantí, la silenciosa costa adormida, la llisa superfície negra del mar amb un gran barrell d'or que hi estenia la lluna ascendent. Ho recordava tot, i recordava el sentiment d'exaltació folla davant el pensament d'aquella fortuna abocada a les seves mans. No era beneit aleshores, ni ho era ara. Les circumstàncies s'havien girat en contra d'ell i la fortuna s'havia esvaït, però l'esperança romanía.

L'aire de la nit li va provocar un calfred, i de sobte va adonar-se de la foscor intensa que, amb la posta del sol, s'havia clos sobre el riu, tot esborrant els contorns de l'altra riba. Només el foc de branques seques encès a l'exterior de la palissada del clos del Rajà deixava veure de forma intermitent els troncs espellifats dels arbres del voltant, posant una taca de vermell fulgurant a mig camí del riu, on els troncs a la deriva s'afanyaven cap al mar a través d'una penombra impenetrable. Tenia un record vague d'haver estat cridat en algun moment del vespre per la seva dona. A sopar, probablement. Però un home enfeinat a contemplar les restes del naufragi del seu passat en l'alba de noves esperances no pot tenir gana sempre que l'arròs és a punt. Tanmateix, era hora d'anar cap a casa; es feia tard.

Va trepitjar amb cautela els taulons solts que menaven cap a l'escala. Un llangardaix verd, destorbat pel soroll, va emetre

una nota planyívola i es va escapolar per l'herba alta que creixia a la riba. Almayer va baixar amb compte per l'escala, ara completament retornat a la realitat de la vida per la cura necessària per prevenir una caiguda en aquell sòl desnivellat, on les pedres, els taulons deteriorats i les bigues mig serrades s'apilaven en una inextricable confusió. Mentre es dirigia cap a la casa on vivia —«la meva casa vella», l'anomenava— la seva oïda va detectar, lluny en la foscor del riu, un xipolleig de remes. Es va aturar en sec al mig del camí, amatent i sorprès que algú fos al riu en aquella hora tan tardana i durant una revinguda tan forta. Ara podia sentir els remes clarament, i fins i tot una paraula ràpidament intercanviada en veu baixa, o els esbufecs dels homes que lluitaven amb el corrent, aferrant-se a la riba on era ell. Eren prou a prop, però tanmateix era massa fosc per distingir res sota els arbustos que penjaven.

«Àrabs, sens dubte», va mussitar Almayer per a si mateix, mirant atentament dins la sòlida negror. «Què fan ara? Algun dels negocis d'Abdal·là; maleït!»

La barca era molt a prop, ara.

—Ei, vosaltres! —va cridar Almayer.

El so de veus es va interrompre, però els remes treballaven tan furiosament com abans. Llavors l'arbust de davant Almayer va trontollar, i en la nit tranquil·la va ressonar el so agut dels remes que queien dins la canoa. Ara s'aferraven a l'arbust; però Almayer amb prou feines podia distingir, per damunt de la riba, la fosca silueta borrosa del cap i de les espatlles d'un home.

—És Abdal·là? —va dir Almayer, dubtós.

Una veu greu va respondre:

—Tuan³ Almayer parla amb un amic. No hi ha cap àrab, aquí.

El cor d'Almayer va fer un gran salt.

3. Senyor, forma de cortesia emprada en malai.

—Dain! —va exclamar—. Per fi! Per fi! T'he estat esperant cada dia i cada nit. Havia estat a punt de donar-te per perdut.

—Res no podria haver-me impedit de tornar —va dir l'altre, de forma gairebé violenta—. Ni tan sols la mort —va xiuxiuejar per a si mateix.

—Així parla un amic, i fa de bon sentir —va dir Almayer, cordialment—. Però què fas tan lluny? Baixa al desembarcador i deixa que els teus homes coquin l'arròs en el meu clos mentre nosaltres parlem a casa.

No hi va haver cap resposta a aquella invitació.

—Què passa? —va preguntar Almayer, amb inquietud—. Res de dolent amb el bergantí, espero?

—El bergantí és on cap Orang Belanda⁴ pot posar-hi les mans al damunt —va dir en Dain, amb un to malenconiós a la veu, que Almayer, en la seva eufòria, va ser incapaç d'advertir.

—D'acord —va dir—. Però on són tots els teus homes? Només n'hi ha dos amb tu.

—Escolta, Tuan Almayer —va dir en Dain—. El sol de demà em trobarà a casa teva, i llavors parlarem. Ara me n'he d'anar a veure el Rajà.

—El Rajà! Per què? Què vols, d'en Lakamba?

—Tuan, demà parlarem com a amics. He de veure en Lakamba aquesta mateixa nit.

—Dain, no m'abandonaràs, ara que tot és a punt? —va preguntar Almayer, en un to suplicant.

—Que no he tornat, potser? Però primer he de veure en Lakamba, per al teu bé i per al meu.

El cap borrós va desaparèixer de forma abrupta. L'arbust, alliberat de la mà del remer de proa, es va redreçar amb una fuetada, tot espargint un ruixat d'aigua fangosa sobre Almayer, mentre ell s'abocava, intentant veure res.

4. «Home holandès» en malai. Conrad escriu sempre «Orang Blanda», però hem optat per la forma estàndard.

Al cap d'un instant la canoa va irrompre en el raig de llum que entrava a doll dins el riu des del gran foc de l'altra riba, revelant el contorn de dos homes abocats a la feina, i d'una tercera figura a popa que brandava el rem timoner, amb el cap cofat amb un enorme barret rodó, com un bolet fantàsticament exagerat.

Almayer va mirar la canoa fins que va sortir de la línia de llum. Poc després, a través de l'aigua li va arribar el murmuri de moltes veus. Podia veure com les torxes eren arrabassades de la pila ardent, i feien visible per un moment la porta de la palissada entorn de la qual s'aplegaven. Després, en aparença, van entrar. Les torxes van desaparèixer, i el foc escampat emetia tan sols una resplendor tènue i intermitent.

Almayer va fer via cap a casa, amb unes gambades llargues i amb la ment inquieta. Sens dubte, en Dain no pensava fer-li una mala passada. Era absurd. En Dain i en Lakamba estaven tots dos massa interessats en l'èxit del seu pla. Confiar en els malais no era gaire bon assumpte; però fins i tot els malais tenen una mica de seny i entenen quins són els seus interessos. Tot aniria bé —tot havia d'anar bé. En aquest punt de la seva meditació, Almayer es va trobar al peu dels esglaons que portaven a la veranda de casa seva. Des de la riba baixa on era podia veure els dos braços del riu. El braç principal del Pantai es perdia en la foscor total, perquè el foc de casa el Rajà s'havia apagat completament; però, pel tram de Sambir cap amunt, el seu ull podia resseguir la llarga filera de cases malaies amuntegades a la riba, on aquí i allà una llum tènue parpellejava a través de les parets de bambú o una torxa fumejant cremava a les plataformes bastides sobre el riu. Més lluny, on l'illa acabava en un penya-segat baix, s'aixecava una massa fosca d'edificis encimbellats damunt les cases malaies. Sòlidament fonamentada en sòl ferm i amb molt d'espai, esquitxada amb nombroses llums que cremaven fortes i blanques com estrelles, indicis de llums de querosè i de làmpades amb pàmpol, s'alçava la re-

sidència i també els magatzems d'Abdal·là bin Selim, el gran comerciant de Sambir. Per a Almayer, aquella visió era molt desagradable, i va brandar el puny cap a uns edificis que, en la seva prosperitat evident, li resultaven freds i insolents, i irrespectuosos amb la seva pròpia fortuna fallida.

Va pujar els graons de casa a poc a poc.

Al mig de la veranda hi havia una taula rodona. Al damunt seu, un llum de querosè sense globus projectava una resplendor forta en els tres costats interiors. El quart costat era obert, i mirava al riu. Entre els suports precaris de la coberta a dues aigües penjaven cortines esquinçades de rotang. No hi havia cel ras, i la brillantor violenta del llum s'anava diluint en una suau mitja-llum que es perdia entre l'obscuritat de les bigues. La façana estava tallada en dos pel portal d'un passadís central tancat amb una cortina vermella. L'habitació de les dones s'obria a aquest passadís, que menava al pati del darrere i al cobert de la cuina. En una de les parets laterals hi havia un entrada. Sobre la porta polsosa, que semblava com si no hagués estat oberta en molt de temps, encara s'hi podien llegir uns mots mig esborrats: «Oficina: Lingard & Co.» Prop de la paret de l'altre costat hi havia un balancí de fusta torçada, i vora la taula i per tota la veranda s'escampaven quatre butaques de fusta desolades, com si estiguessin avergonyides de trobar-se en un entorn tan tronat. Un munt d'estores ordinàries estaven tirades en un racó, amb una vella hamaca penjada, en diagonal, al damunt. A l'altre racó, amuntegat com un feix informe, amb el cap embolicat amb una peça de calicó vermell, hi dormia un malai, un dels esclaus domèstics d'Almayer —«la meva gent», solia anomenar-los. Al compàs de la música animada d'un eixam de mosquits, un grup nombrós i representatiu de papallones nocturnes feia grans festes entorn del llum. Sota la teulada de fulles de palmera, uns llangardaixos verds feien curses per les bigues tot cridant suaument. Un mico, encadenat en un dels suports de la veranda —i retirat durant la nit

sota el ràfec—, es mirava i somreia a Almayer, mentre es penjava d'un dels pals de bambú del sostre i feia caure un ruixat de pols i bocins de fulles seques damunt la taula tronada. El sòl era irregular, amb tot de plantes pansides i de terrossos escampats. Un aire general de deixadesa sòrdida s'estenia pel lloc. Al terra i a les parets, unes grans taques vermelles posaven de manifest que s'hi mastegava, de forma sovintejada i indiscriminada, bètel. La brisa lleugera provinent del riu balancejava suau-ment les persianes esparracades, tot enviant des del bosc del davant un perfum tènue i malaltís com de flors pansides.

Sota les passes feixugues d'Almayer, els taulons de la veranda cruixien audiblement. L'home que dormia en un racó es va remoure inquiet, tot mussitant unes paraules confuses. Hi va haver un lleuger remor darrere la cortina de l'entrada, i una veu suau va preguntar en malai:

—Ets tu, pare?

—Sí, Nina. Tinc gana. Que dorm tothom, en aquesta casa?

Almayer parlava jovialment i es va deixar caure, amb un sospir satisfet, en la butaca més pròxima a la taula. Nina Almayer va sortir de darrere de la cortina de l'entrada seguida per una vella malaia, que es va afanyar a posar sobre la taula una plàtera d'arròs i peix, una gerra d'aigua i una ampolla mig plena de ginebra. Després de col·locar amb cura davant el seu amo un got de vidre esquerdat i una cullera d'estany, se'n va anar sense fer soroll. La Nina era al costat de la taula, amb una mà recolzada lleugerament a la seva vora i l'altra penjant-li apàticament pel costat. La seva cara, girada cap a la fosca exterior, al fons de la qual els seus ulls somiadors semblaven entreveure alguna imatge captivadora, lluí una mirada d'expectant impaciència. Era alta per ser una mestissa, amb el perfil correcte del pare, modificat i endurit per una mandíbula quadrada heretada dels seus ancestres materns —els pirates sulus. La seva boca ferma, on els llavis lleugerament separats descloïen un esclat de dents blanques, posava en l'expressió impa-

cient dels seus trets una vaga impressió de ferocitat. I, tanmateix, els seus ulls foscos i perfectes tenien tota la tendra dolcesa d'expressió que era comuna en les dones malaies, tot i que amb l'espurneig d'una intel·ligència superior; eren uns ulls que miraven seriosament, ben oberts i fermes, com si esguardessin alguna cosa invisible a tots els altres ulls, mentre ella s'estava plantada allà tota de blanc, recta, flexible, elegant, sense ser conscient d'ella mateixa, el seu front baix però ample coronat per una mata lluent de cabells llargs i negres que li queia en densos manyocs sobre les espatlles, i que feia que el seu cutis olivaci clar semblés encara més pàl·lid per contrast amb el seu color negre com el carbó.

Almayer va atacar l'arròs amb avidesa, però després d'unes quantes bocades es va aturar, amb la cullera a la mà, i es va mirar, encuriosit, la filla.

—Nina, no has sentit pas passar una barca, fa cosa de mitja hora? —va preguntar.

La noia li va fer una ullada ràpida, i sortint de la llum es va girar d'esquena a la taula.

—No —va dir, lentament.

—Era una barca. Per fi! Era en Dain; i se n'anava a veure en Lakamba. Ho sé perquè m'ho ha dit. He parlat amb ell, però no vindrà, anit. Vindrà demà, m'ha dit.

Es va empassar una altra cullerada, i llavors va dir:

—Aquest vespre soc gairebé feliç, Nina. Puc veure la fi d'un llarg camí, un camí que ens porta lluny d'aquest pantà miserable. Aviat marxarem d'aquí, tu i jo, filleta meva, i aleshores...

Almayer es va alçar de taula i es va quedar mirant fixament davant seu, com si contemplés alguna visió encantadora.

—I aleshores —va continuar—, serem feliços, tu i jo. Viurem lluny d'aquí, rics i respectats, i oblidarem aquesta vida, i tota aquesta lluita, i tota aquesta misèria!

Es va apropar a la filla i li va passar la mà pels cabells, acariciant-la.

—És mala cosa haver de confiar en un malai —va dir—, però he de confessar que aquest Dain és tot un senyor. Tot un senyor —va repetir.

—Li has dit que vingui aquí, pare? —va preguntar la Nina, sense mirar-se'l.

—Sí, és clar. Començarem demà passat —va dir Almayer, alegrement—. No tenim temps per perdre. Estàs contenta, noieta?

Era gairebé tan alta com ell, però li agradava recordar l'època en què era petita i només estaven l'un per l'altre.

—Estic contenta —va dir ella, molt fluix.

—És clar —va dir Almayer, vivament—, no et pots ni imaginar què t'espera. Jo no hi he estat, a Europa, però vaig sentir la meva mare parlar-ne tan sovint que em sembla saber-ho tot al respecte. Viurem una... una vida gloriosa. Ja ho veuràs.

De nou, va restar silenciós al costat de la filla, contemplant aquella visió encantadora. Al cap d'una estona, va agitar el puny tancat cap al poblat adormit.

—Ai, Abdal·là, amic meu —va cridar— ja veurem qui s'en-durà la millor part, després de tots aquests anys!

Va mirar el riu i va remarcar amb calma:

—Una altra tronada. Bé! Cap tro no em mantindrà despert anit, ho sé! Bona nit, noieta —va xiuxiuejar, besant-li tendrament la galta—. Aquesta nit no sembles gaire feliç, però demà faràs més bona cara, oi?

La Nina havia escoltat el seu pare amb el rostre impassible, amb els ulls mig closos, mirant encara la nit que ara havia esdevingut més intensa, amb un núvol de tempesta que havia lliscat turó avall tot esborrant les estrelles i fonent el cel, el bosc i el riu en una massa de negror quasi palpable. La tènue brisa s'havia extingit, però l'estrèpit distant del tro i els pàl·lids llampecs avisaven de la tempesta que s'acostava. Amb un sospir, la noia es va girar cap a la taula.

Almayer era a l'hamaca, ja mig adormit.

—Endu-te'n el llum, Nina —va mussitar, somnolent—. Aquest lloc és ple de mosquits. Ves a dormir, filla.

Però la Nina va apagar el llum i se'n va tornar cap a la balustrada de la veranda, on es va quedar dreta, agafada al suport de fusta i mirant amb avidesa cap al tram de riu del Pantai. I així, immòbil en la calma opressiva de la nit tropical, podia veure, a cada llampec, com el bosc que vorejava les dues ribes del riu es vinclava sota l'explosió furiosa de la tempesta que s'acostava, com el tram superior del riu es convertia en escuma blanca en ser fuetejat pel vent, i com els núvols negres prenien formes fantàstiques en ser arrossegats per damunt dels arbres que es gronxaven. Entorn seu tot era encara pau i quietud, tot i que podia sentir, ben lluny, el rugit del vent, el xiulet de la pluja intensa i el clapoteig de les onades en el riu turmentat. S'anava acostant més i més, amb el so fort dels trons i els esclats perllongats dels llamps, seguits de curts períodes d'espantosa negror. Quan la tempesta va arribar a la punta baixa que dividia el riu, la casa va trontollar amb el vent, la pluja va espetegar sorollosament sobre la teulada de fulles de palmera, el tro es va fer sentir amb un retrò prolongat, i el llampec incessant va revelar un aldarull d'aigües encrespades i de troncs arrossegats, i com els grans arbres es vinclaven davant una força brutal i despietada.

Sense que el destorbés l'aparició nocturna del monso plujós, el pare dormia tranquil·lament, aliè tant a les seves esperances com als seus infortunis, als seus amics i als seus enemics; i la filla restava immòbil, escrutant impacient, a cada llampec, l'ample riu amb una mirada ansiosa i continuada.

“L’última cosa que una dona consentirà descobrir en un home a qui s’estima, o del qual depèn, és la manca de coratge.”

Joseph Conrad

La follia d’Almayer va ser la primera novel·la de Conrad, després que decidís deixar el mar per la literatura, i una de les seves obres més personals. La història transcorre a l’illa de Borneo, i narra les desventures d’un comerciant d’origen holandès, Kaspar Almayer, casat amb una dona malaia que havia estat capturada en un vaixell pirata. L’objectiu d’Almayer és, un cop enriquit, marxar a Amsterdam amb la seva filla Nina, però el seu projecte il·lusori no farà més que topiar amb una natura i una realitat adverses. En una visió que s’allunya de la que havia caracteritzat el gènere de la ficció exòtica, Conrad capgira la percepció colonial dels indígenes com a éssers aptes per a ser conquerits, i hi qüestiona l’actuació dels colonitzadors europeus, britànics i holandesos, de manera que en mostra la seva fortalesa com a debilitat, i els seus somnis com a follia. El llibre ha estat adaptat al cinema per la directora belga Chantal Akerman.

L'AVENC, Literatures